

ALINA SOBOL

OD ROZKWITU DO KRYZYSU
LITERATURY SŁOWIAŃSKIE
W PROGRAMACH NAUCZANIA
ROSYJSKICH I RADZIECKICH UNIWERSYTETÓW
PRZEŁOMU XIX I XX WIEKU

Akademik Władimir Pierietc, naoczny świadek zmian zachodzących w nauce rosyjskiej przełomu XIX i XX wieku, wielokrotnie – nie bez pewnego żalu – przekonywał swoich uczniów, że: „Nasze czasy nie są czasami nowych teorii. Naszym zadaniem jest zbieranie faktów, na podstawie których mogą powstać w przyszłości nowe teorie”¹. Już w przededniu rewolucji rosyjskiej uczony konstatawał, że slawistyka rosyjska znajduje się na etapie przejściowym, nie może w pełni rozwinąć swoich skrzydeł, jest zaledwie depozytorem informacji, które wykorzystane zostaną przez kolejne, niczym nieograniczone pokolenia.

W dwudziestoleciu poprzedzającym wybuch rewolucji rosyjskiej 1917 roku² badania w obszarze filologii słowiańskiej prężnie rozwijały się w murach

Mgr ALINA SOBOL – asystent Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej; adres do korespondencji: ul. Niecała 5, 20-001 Lublin; e-mail: alina.sobol.kul@gmail.com

¹ А. НАЗАРЕВСКИЙ, *Из далекого и недавнего прошлого*, [w:] *Воспоминания о Николае Каллиниковиче Гудзии*, Москва 1968, s. 21. Tłumaczenie autorki – jeśli nie zaznaczono inaczej.

² Ze względu na szeroki zakres chronologiczny i problemowy tego zagadnienia, w niniejszym artykule skupiono się na okresie 1907-1931. O ile rok 1931 jest oczywistą datą graniczną (w roku tym dochodzi do całkowitego zaprzestania wykładania w murach akademickich poszczególnych subdyscyplin slawistyki, tj. historii Słowiańszczyzny a także – interesującego nas – literaturoznawstwa slawistycznego), o tyle rok 1907 został przyjęty nie ze względu na

głównie czterech największych rosyjskich uniwersytetów: Petersburskiego, Moskiewskiego, Charkowskiego i Kazańskiego, w mniejszym stopniu w środowisku akademickim Kijowa, Odessy (Uniwersytet Małorosyjski, późniejszy Odesski), czy też Tartu (Uniwersytet Dorpacki, późniejszy Tartuski)³. W niniejszym artykule najwięcej miejsca poświęcono analizie zmian zachodzących w murach Uniwersytetu Petersburskiego (późniejszego Piotrogradzkiego i Leningradzkiego) ze względu na jego wyróżniający się na tle wymienionych uczelni wyższych charakter. Znajduje to swoje uzasadnienie w fakcie, że o ile w okresie przedrewolucyjnym sytuacja prawna czterech największych uniwersytetów nie różniła się od siebie znacząco, o tyle w latach 1917-1931 Uniwersytet Piotrogradzki/Leningradzki znalazł się pod szczególną kontrolą władz bolszewickich, co więcej – stał się miejscem eksperymentów programowych komunistów w obszarze nauk humanistycznych (to właśnie w uniwersytecie niegdysiejszej stolicy Imperium Rosyjskiego zmiany w obszarze edukacji wprowadzano zwykle najwcześniej). Takie zainteresowanie Piotrogradem/Leningradem władz bolszewickich mogło być spowodowane rozłokowaniem w mieście znacznej liczby różnego rodzaju przedrewolucyjnych instytucji o charakterze naukowym, które – w opinii nowych władz – należało poddać skrupulatnej kontroli.

W Rosji przedrewolucyjnej wszystkie sfery życia uniwersytetu regulowane były państwową ustawą z 1884 roku. Nie inaczej wyglądało to w wypadku programów nauczania, sposobów atestacji i kontroli wyników studentów, a także przyjmowania młodych ludzi w mury uniwersytetu. Na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Petersburskiego, którego struktura była wzorem również dla innych uczelni wyższych Imperium Rosyjskiego, wraz z rokiem 1884 wprowadzono nowy podział kierunków humanistycznych według specjalności (utrzymał się on właściwie do roku akademickiego 1921/1922). Pozostawiono specjalności: historyczną i filologii słowiańskiej, dodatkowo utworzono nową: języków klasycznych i historii antycznej. Utrzymano system jedenastu katedr z 1863 roku (katedry: filozofii, filologii klasycznej, językoznawstwa porównawczego, języka rosyjskiego i literatury rosyjskiej, języka sanskryckiego, filologii słowiańskiej, geografii i etnografii, literatury powszechnej, historii Rosji, historii literatury zachodnioeuropejskiej, historii Cerkwi, teorii

jego przełomowy z punktu widzenia programów nauczania i samego funkcjonowania literatury na uniwersytecie charakter, a raczej jako moment kończący pewną epokę zarówno w planie polityczno-historycznym, jak i światopoglądowym.

³ С. БЕРНШТЕЙН, *150-летие образования кафедр славянской филологии*, [w:] ТЕНЖЕ, *Труды по истории славистики*, red. Ю. Достал, Москва 2011, s. 16.

i historii sztuki). Lata 1884-1906/1907 były okresem promocji języków i literatury klasycznej kosztem rodzimego języka, kultury i literatury (nie wspominając już o innych obszarach badań nad Słowiańszczyzną). Wynikało to z forsowania przez środowiska konserwatywne w Rosji własnej wizji nauki, wywierania nacisku na środowiska akademickie w kwestii programów nauczania. Świadczy o tym fakt, że na Wydziałach Historyczno-Filologicznych zajęcia z języków starożytnych: greckiego lub łacińskiego (opcjonalnie) były obligatoryjne dla wszystkich studentów wydziału (niezależnie od specjalności), natomiast zajęcia z historii Rosji, języka rosyjskiego i językoznawstwa słowiańskiego, kultury i literatury rosyjskiej były zajęciami fakultatywnymi (oczywiście nie licząc specjalności filologii słowiańskiej). Jak podkreślają badacze, jedynie liberałowie byli zainteresowani tzw. nacjonalizacją placówek edukacyjnych, tj. wprowadzeniem powszechnego nauczania języka rosyjskiego w szkołach i uniwersytetach, skupieniem się na badaniach nad historią Rosji, językiem rosyjskim, literaturą, kulturą itd.⁴

Zmiany w tej kwestii przyniósł dopiero rok akademicki 1906/1907. W okresie tym notuje się wzrost zainteresowania nie tylko językiem, kulturą czy literaturą rosyjską, ale właściwie całym obszarem Słowiańszczyzny zachodniej, w mniejszym jeszcze stopniu południowej. Dużą popularnością w tym czasie zaczęła cieszyć się literatura polska. Na Uniwersytecie Petersburskim właściwie aż do rewolucji 1917 roku seminarium literaturoznawcze polskie oraz wykłady uzupełniające do seminarium, podejmujące problematykę bajronizmu i romantyzmu w literaturze polskiej, prowadził polski historyk literatury Stanisław Ptaszycki (od 1918 roku związany z Lublinem, profesor i dziekan Wydziału Humanistycznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej). Tzw. kwestią polską zajmował się również Nikołaj Dierżawin, który w roku akademickim 1912/1913 prowadził zajęcia praktyczne, w całości poświęcone analizie dzieła Adama Mickiewicza *Pan Tadeusz*. W programach nauczania sporadycznie pojawiały się zajęcia poświęcone literaturze bułgarskiej i czeskiej, obsadzone przez wspomnianego już Dierżawina i Grigorija Ilinskiego. Warto odnotować, że Ilinski był faktycznie specjalistą od języków zachodnio- i południowosłowiańskich, prowadził jednak przez jakiś czas również zajęcia z zakresu historii literatury. Punktem

⁴ М. ВОЙТЕХОВСКАЯ, *Вопросы российского образования в идеологии либеральной общественности конца XIX-начала XX веков*, „Вестник ГГПУ” 4(2004), s. 56-57; Г. ПЕРКОВСКАЯ, *Развитие исторического образования в университетах России во второй половине XVIII-начале XX в.*, Ставрополь 2005, s. 151-155.

stałym w nauczaniu literatur słowiańskich w Uniwersytecie Petersburskim był wykład Piotra Ławrowa, specjalisty w obszarze językoznawstwa słowiańskiego, o dość ogólnej i pojemnej treściowo nazwie: *Historia literatur słowiańskich*⁵.

Taki wyraźny wzrost zainteresowania literaturą i kulturą polską po roku 1907 miał swoje uzasadnienie w ówczesnej sytuacji geopolitycznej. Polacy, zamieszkujący część terytorium Imperium Rosyjskiego i biorący aktywny udział zarówno w rewolucji 1905 roku, jak i – w szerszym kontekście – w życiu politycznym kraju, byli także nieodłączną częścią tamtejszego środowiska akademickiego (w znacznie większym stopniu niż przedstawiciele innych narodów słowiańskich)⁶. Oczywiście, zainteresowanie petersburskiego środowiska akademickiego „sprawą polską” nie było wyjątkiem, podobną tendencję można było zaobserwować także w ośrodku moskiewskim, gdzie wykładaniem historii literatur słowiańskich zajmowali się Roman Brandt i Wiaczesław Szczepkin; ich zajęcia cieszyły się niesłabnącą popularnością wśród tamtejszych studentów. Obaj panowie poświęcali wyjątkowo dużo miejsca w swoich wykładach o literaturze i kulturze polskiej⁷.

W wypadku programów nauczania literatury rosyjskiej w okresie obejmującym lata 1907-1917 możemy zaobserwować trzy podstawowe tendencje dotyczące ich charakteru i rozwoju.

Po pierwsze, w okresie przedrewolucyjnym slawiści rzadko zajmowali się językami słowiańskimi, najczęściej koncentrowali się na zagadnieniach dotyczących historii lub literatury obszaru Słowiańszczyzny. Zagadnieniom związanym z badaniami nad językiem rosyjskim najwięcej miejsca w swoich pracach poświęcali indoeuropeiści (tak, jak to czynił chociażby Filipp Fortunatow). W omawianym okresie prężnie rozwijało się językoznawstwo porównawcze, w wypadku literaturoznawstwa ograniczano się raczej do badań poszczególnych literatur narodowych⁸.

⁵ *Обозрение преподавания на Историко-филологическом факультете Императорского Петроградского университета в осеннем полугодии 1916 года и в весеннем полугодии 1917 года*, Петроград 1916; *Обозрение преподавания наук на Историко-филологическом факультете Петроградского университета в осеннем полугодии 1918 года и в весеннем полугодии 1919 года*, Петроград 1918.

⁶ *Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян*, red. Д. Марков, В. Дьяков, Москва 1988, s. 319-320.

⁷ Tamże, s. 326-328, 331.

⁸ S. URBAŃCZYK, *Sytuacja slawistyki na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Slawistyka na przełomie XIX i XX wieku*, red. M. Basaj, S. Urbańczyk, Wrocław 1990, s. 10, 14.

Po drugie, w przededniu rewolucji rosyjskiej można było zaobserwować krystalizowanie się dwóch grup uczonych w obszarze badań nad literaturą rosyjską – nazwanych umownie: „tradycjonalistami” i „innovatorami”. Pierwsi z nich reprezentowali starsze pokolenie uczonych, opowiadające się za tradycyjną problematyką badawczą, tj. analizą pozostałości głównie piśmiennictwa wieków dawnych, przedstawicielami drugich była w przeważającej części akademicka „młodzież”, interesująca się współczesnością i nowymi prądami metodologicznymi. Zjawisko to jest oczywiście związane z kształtowaniem się szkoły formalnej w literaturoznawstwie i strukturalizmu językowego w lingwistyce⁹.

Po trzecie, w okresie obejmującym lata 1907-1917 można zaobserwować konkretyzację problematyki wykładanych przedmiotów, przechodzenie od zajęć ogólnych do znacznie bardziej wyspecjalizowanych (szczególnie po roku 1910)¹⁰.

Wszystkie wymienione wyżej tendencje znajdują swoje odzwierciedlenie w programach nauczania większości rosyjskich szkół wyższych. W Uniwersytecie Petersburskim na Wydziale Historyczno-Filologicznym funkcjonowały obok siebie trzy bloki przedmiotów o charakterze literaturoznawczym i historycznoliterackim: pierwszy obejmował zajęcia ogólne, poświęcone historii literatury w sensie przekrojowym, a także poruszające problem metodologii pracy ze źródłami literackimi; drugi – historię literatury epok dawnych, tj. od początku piśmiennictwa ruskiego do wieku XVIII, a właściwie początku XIX wieku; trzeci – literaturę najnowszą, oczywiście, z punktu widzenia ówczesnych badaczy – uwzględniającą twórczość Nikołaja Gogola, Michaiła Lermontowa, Aleksandra Puszkina, Fiodora Dostojewskiego, Lwa Tołstoja. W ramach pierwszego z bloków można wyróżnić zajęcia Aleksandra Borozdina (Historia literatury rosyjskiej, Zadania, metody i teorie badania literatury rosyjskiej, Przegląd badań nad rosyjskim piśmiennictwem narodowym), Władimira Pietrietca (Metodologia historii literatury rosyjskiej, Historia teatru rosyjskiego – przy czym wykłady te prowadził zamiennie również Ilja Szlapkin) i w późniejszym okresie również zajęcia Wasilija Sipowskiego (Metodologia historii

⁹ В. АЛПАТОВ, *Филологи и революция*, „НЛО” 2002, № 53, s. 199-216; Е. КАЗАКОВА-АПКАРИМОВА, *Литература и история: особенности преподавания в прошлом и сегодня*, „Филологический класс” 2002, № 4, s. 75-78.

¹⁰ Rok 1910 był przełomowy dla wielu rosyjskich uniwersytetów. Na fali zmian politycznych i liberalizacji życia publicznego w mury uniwersytetów powracali usunięci przed laty ze swoich stanowisk niewygodni dla władzy wykładowcy. To oni przede wszystkim wnosili nowe, świeże spojrzenie na naukę, niejednokrotnie ukształtowane pod wpływem zachodnich doświadczeń.

literatury – seminarium). W ramach drugiego bloku zajęcia prowadził wspomniany już Szlapkin, poświęcając swoje wykłady historii XVII-wiecznej literatury okresu moskiewskiego, historii literatury staroruskiej. Nie mniejszy wkład w rozwój badań nad literaturą dawną w omawianym okresie mieli znakomici filolodzy: Nikołaj Nikolski, Wasilij Istrin czy Aleksander Gromow. Trzecia grupa zajęć, poświęcona w przeważającej części wiekowi XIX, była chyba najbardziej niejednorodna i bogata treściowo. Stało się to szczególnie widoczne po roku 1910, kiedy prym w murach uniwersyteckich zaczęli wieść młodszy badacze. Pojawiły się wykłady i zajęcia poświęcone analizie poszczególnych utworów literackich, np. powieści Dostojewskiego (Siergiej Adrianow) *Zbrodnia i kara*, *Bracia Karamazow*), różnych gatunków literackich (np. powieść realistyczna, powieść rosyjska, dramat i liryka rosyjska), a także tematyce i poetyce bylin i bajek, eposu ludowego (Wasilij Sipowski, Nikołaj Trubicyn). Wykłady objęły również zagadnienia dotyczące XIX-wiecznych twórców: Gogoła, Lermontowa, Puszkina, Turgieniewa i innych (np. *Gogol i prądy literackie jego okresu*; *Lew Tołstoj*; *Puszkin*; *Lermontow – życie i twórczość*; *Turgieniew – podstawowe cechy twórczości*; *Bieliński i jego czasy*) czy też żurnalistyki lat 60. XIX wieku¹¹. Zajęcia te prowadzili przede wszystkim: Siergiej Adrianow, Nikołaj Trubicyn, Nikołaj Piksanow, a także wspomniani już wyżej: Sipowski i Borozdin¹².

W przededniu rewolucji literaturoznawstwo rosyjskie znajdowało się w pełnym rozkwicie. Rozwój tej dziedziny nauki został jednak gwałtownie zahamowany wraz z rokiem 1917. Lata 1917-1931 były czasem zderzenia się dwóch wizji nauki: tradycyjnie rozumianego sławianoznawstwa filologicznego i nauki upolitycznionej, zideologizowanej, mieszaniny teorii społeczno-ekonomicznych, dla których sławistyka miała się stać zaledwie niewiele znaczącą podstawą, nauki, której rola na „froncie walki ideologicznej i politycznej” była znikoma.

¹¹ *Обозрение преподавания на Историко-филологическом факультете Императорского Петроградского университета в осеннем полугодии 1916 года и в весеннем полугодии 1917 года; Обзор преподавания наук на Историко-филологическом факультете Петроградского университета в осеннем полугодии 1918 года и в весеннем полугодии 1919 года.*

¹² O niezwykle oryginalnym podejściu profesora Wasilija Sipowskiego do badań nad literaturą i rozwoju metody socjologicznej pisze w swoim artykule A. Wiesielowa (A. ВЕСЕЛОВА, *Профессор и беллетрист*, [w:] *Новодворский В. (Сиповский В.В.) Романы*, Санкт-Петербург 2004, s. 5-38).

Bolszewicy widzieli w naukach humanistycznych, z jednej strony, „siedlisko wrogich elementów” – wszechstronnie wykształconych w przedrewolucyjnej Rosji badaczy, często będących wyrazicielami określonych poglądów politycznych i ideologicznych – rzadko zbieżnych z tymi, które reprezentowali komuniści, z drugiej strony, sposób na przejęcie kontroli nad umysłami i światopoglądem młodych ludzi, tak niezbędne do realizacji planu stworzenia nowego typu socjalistycznego człowieka. Wraz z rokiem 1918 przystąpiono więc do rozbijania struktur tradycyjnej nauki humanistycznej. Rozpoczęto nagonkę na przedstawicieli przedrewolucyjnej profesury; część z nich musiała opuścić kraj, część zmarła w wyniku represji, jeszcze inni zostali pozbawieni możliwości pracy w swoich dotychczasowych miejscach zatrudnienia. Przystąpiono do restrukturyzacji wydziałów i instytucji o profilu humanistycznym, niektóre z nich zlikwidowano, większość zaprzestano finansować, skazując je tym samym na powolne „konanie”. Oczywiście, takie postępowanie komunistów uwarunkowane było potrzebą stworzenia grupy lojalnych – niezależnie czy dobrowolnie, czy też wbrew sobie – uczonych, którzy przyczynią się do zbudowania nowej nauki sowieckiej, na fundamentach starej, której treści poddano skrupulatnej selekcji, przekształcono na potrzeby bolszewików. Najprościej rzecz ujmując, komuniści nie dysponowali wykształconą kadrą, która mogłaby przejąć z dnia na dzień uniwersytety. Miało się to dokonać dopiero w roku 1927, kiedy to w świat wyszli pierwsi absolwenci uniwersytetów komunistycznych.

Tak osłabiona, atakowana ze wszystkich stron nauka mogła bronić się przed interwencją bolszewików w programy nauczania uniwersytetów zaledwie kilka lat¹³. W roku akademickim 1921/1922, czyli w pierwszym roku zmian programowych w Państwowym Uniwersytecie Piotrogadzkim, literatury słowiańskie jako przedmiot nauczania funkcjonowały już w nowych strukturach akademickich. W ramach FON-u (czyli utworzonego w roku 1919 Wydziału Nauk Społecznych) powołano do życia Instytuty: Literatury i Historii Sztuki, Etnografii i Lingwistyki, Instytut Społeczno-Pedagogiczny, Instytut Prawa i Instytut Ekonomii, jednak zajęcia z historii literatury i literaturoznawstwa pojawiały się w programach zaledwie pierwszych trzech wymienionych instytutów¹⁴. Wydawać by się mogło, że kontynuowanie nauczania literatur

¹³ Н. СИВЕРЦЕВА, *Высшая школа России: особенности послереволюционной реформы*, „Социс” 1994, № 3, s. 71; Н. САФРАЗЬЯН, *Становление марксистско-ленинского гуманитарного образования в Московском университете (октябрь 1917-1925 г.)*, Москва 1987, s. 51-52.

¹⁴ З. ШАНОВА, *Славистика в Петербургском университете*, [w:] *II Славистические чтения памяти проф. П.А. Дмитриева и проф. Г.И. Сафронова*, Санкт-Петербург 2001, s. 203-

słowiańskich w ramach trzech instytutów było wystarczające, aby móc rozwijać tę gałąź nauki, jednak nic bardziej mylnego. Była to praktycznie całkowita eliminacja tej dziedziny nauki z życia uniwersytetów, pierwszy etap degradacji humanistyki. W roku akademickim 1921/1922 na całym Wydziale Nauk Społecznych, biorąc pod uwagę wszystkie roczniki studentów, w programach nauczania możemy doliczyć się zaledwie osiemnastu przedmiotów poświęconych literaturze obszaru słowiańskiego (a dokładniej literaturze rosyjskiej, gdyż zagadnieniu piśmiennictwa słowiańskiego swoje trzy zajęcia poświęcił tylko Nikołaj Dierżawin). Wszystkie te zajęcia noszą zdecydowanie charakter ogólny, przeglądowy, nawet bez rozróżnienia i rozdzielenia materiału na poszczególne epoki¹⁵. Warto odnotować na marginesie rozważań, że Nikołaj Dierżawin wyjątkowo sceptycznie odnosił się do wykorzystywania analizy filologicznej w badaniach nad zagadnieniami związanymi z obszarem słowiańskim. Podejrzliwie podchodził do „starej metodologii”, która – w jego opinii – miała zdecydowanie szablonowy charakter i proponował „przeniesienie środka ciężkości” w badaniach na analizę socjologiczną, co oczywiście w znacznym stopniu doprowadziło do upolitycznienia, a następnie tymczasowej likwidacji literaturoznawstwa radzieckiego¹⁶.

Co było przyczyną takiego stanu slawistyki rosyjskiej i z jaką formą literaturoznawstwa słowiańskiego mamy do czynienia w latach 20. XX wieku w Związku Radzieckim?

Główną przyczyną tego zjawiska, oprócz już wcześniej wymienionych czynników ideologicznych, było zamknięcie się Związku Radzieckiego na świat słowiański. Władze ZSRR unikały podkreślania związków między narodem rosyjskim a innymi nacjami słowiańskimi (zachodnimi i południowymi) ze względu na fakt, że nowopowstałe kraje narodowe znalazły się w innym obozie politycznym¹⁷. Badania nad obszarem Słowiańszczyzny, jeśli nie dotyczyły kwestii językowych, uznawane były zwykle za propagandę „imperialisty-

210. Szerzej o programach nauczania na kierunkach humanistycznych i restrukturyzacji wydziałów uczelni radzieckich: A. SOBOL, *Programy nauczania historii w szkołach wyższych w Rosji bolszewickiej (1917-1932)*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 12(2014), z. 7, s. 119-136.

¹⁵ *Преподавательский состав Факультета общественных наук Петроградского государственного университета, утвержденный 1921-22 уч. г. Главпрофобротом и гос. учен. советом*, [w:] ОА СПбГУ. Ф.1. Оп. о/к 1917-41. Д. Личный состав профессоров и преподавателей Петроградского университета с 20 марта 1921 года. Л. 25-30.

¹⁶ В. Злыднев, *Изучение зарубежных славянских литератур в Советском Союзе (1917-1967 гг.)*, „Советское славяноведение” 1967, № 5, s. 55.

¹⁷ В. Дьяков, *Важнейшие черты развития славяноведения в 1918-1939*, [w:] *Словянознание в окрестии междувоенном 1918-1939*, red. М. Basaj, S. Urbańczyk, Wrocław 1989, s. 13.

cznego panslawizmu” – posłużmy się określeniem Michaiła Pokrowskiego, głównego metodologa nauk humanistycznych Rosji bolszewickiej¹⁸. Przy czym należy pamiętać, że w omawianym okresie zaprzestano również prowadzenia badań w zakresie językoznawstwa porównawczego, gdyż nauka, która podkreślała silne pokrewieństwo języków słowiańskich i opierała się na ideale wspólnoty słowiańskiej, okazała się dla nowej władzy zupełnie nieprzydatna, a nawet szkodliwa. Wkrótce jednak, w związku zresztą z odejściem władz komunistycznych od twardej polityki walki z kosmopolityzmem w nauce, wyjątkiem w tej kwestii stało się badanie historii i literatury Słowian południowych, a szczególnie Serbów i Czarnogórców¹⁹. Warto zaznaczyć, że zaprzestanie kontaktów radzieckich uczonych ze slawistami krajów słowiańskich spowodowane było także obecnością w tych krajach emigrantów rosyjskich²⁰.

Radziecki i rosyjski historyk Władimir Dżakow w swoim artykule z 1989 roku zauważył, że wpływ na wygląd slawistyki po 1917 roku w ZSRR miała m.in. „niechęć społeczeństwa do slawistyki jako nauki”²¹. Oznaczało to w praktyce niechęć nie tyle społeczeństwa, ile raczej władzy do slawistyki. Początkowo komuniści nie wiedzieli, jak wykorzystać literaturoznawstwo do własnych celów, nie dostrzegali „zaangażowania politycznego” tej dziedziny nauki. Píše o tym w swoim programowym artykule *Über die heutigen Voraussetzungen der russischen Slavistik*, zamieszczonym w 1929 roku w niemieckim czasopiśmie „Slavische Rundschau”, Roman Jakobson. Zauważa, że władza sowiecka nie wykorzystuje osiągnięć literaturoznawstwa przedrewolucyjnego, a przecież w tym okresie literackim – jak przekonuje uczony – charakterystyczne było podejście antypozytywistyczne, teleologiczne, antykausalistyczne, a także strukturalizm i formalizm (te właśnie tendencje, według badacza, mogły szczególnie zainteresować komunistów w literaturoznawstwie). Jakobson nawoływał do pogłębienia badań nad obszarem właśnie Słowiańszczyzny, jednak – jak historia pokazała – zupełnie bezskutecznie²². Przyczyny niepowodzeń Jakobsona opisują w swoim artykule Natalia Awtonomowa i Michaił Gasparow:

¹⁸ С. РОМАНЕНКО, *Советская югославистика: между славяноведением и поисками „Средней Европы”*, НЛЮ 2009, № 97.

¹⁹ Тамże.

²⁰ А. ГОРЯИНОВ, В. ДЬЯКОВ, *Историческая славистика в дореволюционной России, СССР, ГДР, ФРГ, Франции, Англии и США*, [w:] *Историография истории южных и западных славян*, Москва 1987.

²¹ В. ДЬЯКОВ, *Важнейшие черты развития славяноведения в 1918-1939*, s. 22.

²² Н. АВТНОМОВА, М. ГАСПАРОВ, *Якобсон, славистика и евразийство: две конъюнктуры, 1929-1953*, НЛЮ 1997, № 23.

Problematyka badawcza, poruszona w artykule Jakobsona, była adresowana do Zachodu, problematyka polityczna – bardzo zaskakująca – do Rosji radzieckiej [...] Aby ogłosić Dostojewskiego i Fjodorowa prekursorami strukturalizmu, potrzebna była demagogiczna śmiałość – tego Jakobsonowi nie brakowało. Ale polityka nie była jego mocną stroną; kiedy [Jakobson] zachęca władze radzieckie, aby umacniały swoje relacje międzynarodowe w Europie Wschodniej [...], to zapomina o starej maksymie: jeśli przyjaźnić się, to nie z sąsiadem, ale ponad sąsiadem. W myśl tej zasady Czesi i Polacy okazali się sojusznikami nie Rosji, ale Francji, natomiast sojusznikami Rosji stały się Niemcy. Co też znalazło swoje przykre potwierdzenie w niedługim czasie²³.

Trzecią przyczyną gwałtownego zredukowania i uogólnienia tematyki zajęć z zakresu historii literatur słowiańskich i samego literaturoznawstwa slawistycznego była nowa tendencja w ówczesnym szkolnictwie wyższym, polegająca na przekazywaniu studentowi tylko niezbędnej wiedzy, potrzebnej mu do dalszego funkcjonowania w społeczeństwie. Zadaniem Wydziału Nauk Społecznych było przygotowanie nowych kadr, mogących wykładać przedmioty związane z dyscyplinami o charakterze społeczno-ekonomicznym. Dlatego też celowi temu całkowicie podporządkowano nowe programy nauczania. Przez dwa lata – niezależnie od specjalizacji – student uczęszczał na ogólne zajęcia z zakresu nauk społecznych, dopiero w trzecim roku edukacji wprowadzano zajęcia specjalizacyjne²⁴.

Połowa lat 20. to również okres działalności tzw. Komisji Przedmiotowej, w skład której weszli nie tylko pracownicy naukowcy uniwersytetu, ale również funkcjonariusze partyjni i studenci, oczywiście wyłącznie „postępowi”, „zaangażowani politycznie”. Rosyjski literaturoznawca Władimir Pierietc wspomina, że studenci blokowali nawet obsadzanie wakatów w katedrze niewygodnymi dla partii naukowcami²⁵.

Sytuacja slawistyki radzieckiej nie uległa polepszeniu również w końcu lat dwudziestych. Od 1925 roku „literatury” nie ma nawet w nazwie nowoutworzonego wydziału, jest zamiast tego Wydział Językoznawstwa i Kultury Materialnej Uniwersytetu Leningradzkiego (a od 1930 roku Wydział Historyczno-Lingwistyczny), w ramach którego prowadzi się badania w obszarze językoznawstwa (króluje w tym czasie teoria jafetycka Nikołaja Marra²⁶ i moda na

²³ Tamże.

²⁴ К. ОСТРОВИТАНОВ, *Организация науки в первые годы Советской власти (1917-1925)*, Ленинград 1968, s. 222.

²⁵ M. ROBINSON, *Losy elity akademickiej. Rosyjska slawistyka od 1917 roku do początku lat 30.*, przeł. M. Skarżyński, Warszawa 2014, s. 350-351.

²⁶ Zob. M. STACHOWSKI, *Marr i marryzm*, „LingVaria” 2013, nr 2, s. 249-271.

egzotyczne języki) oraz w obszarze etnografii²⁷. Co ciekawe, dzięki rozwojowi etnografii i żywej dyskusji nad tzw. kwestią klasową w ówczesnej nauce, rozkwita w ramach Instytutu Etnografii, oczywiście odpowiednio dostosowana ideologicznie, folklorystyka. Jak zauważają badaczki Swietłana Adoniewa i Inna Wiesielowa:

Folklorystyka była i jest do dnia dzisiejszego jedną z najbardziej zaangażowanych ideologicznie dyscyplin filologicznych, ponieważ zajmuje się tym, co określane jest mianem „ludu”. To kulturowo-ideologiczne pojęcie przez wszystkie lata rosyjskiej historii epoki nowożytnej i najnowszej zawsze sugerowało ocenę: było chłopstwo i plebs, klasy wyzyskiwane i masy, chamstwo i lud-twórca²⁸.

Warto odnotować, że folklorystyką w tym okresie zajmowali się nie tylko filolodzy-sławiści, ale również przedstawiciele innych dyscyplin humanistycznych, m.in. filolodzy klasyczni (Iwan Tołstoj, Izrail Frank-Kamieniecki, Olga Frejdenberg), czy też germaniści (Wiktor Żyrmunski)²⁹. Tacy badacze, jak Władimir Propp, czy Mark Azadowski nie cieszyli się jeszcze wtedy poparciem władz. Niestety, dynamiczny rozwój folklorystyki, nawet w zdecydowanie upolitycznionej formie, odbywał się kosztem innych dyscyplin. W 1925 roku Pierietc pisał do Michaiła Spieranskiego:

Mówiłem panu, że na uniwersytecie jestem już drugi rok pozbawiony prawa wykładania *Metodologii historii literatury*, ponieważ do tego potrzebny jest *spec* innego rodzaju. [...] Wczoraj na posiedzeniu wykładowców literatury rosyjskiej [...] tenże osobnik, który zdobył moją metodologię, niejaki Nazarienko, oznajmił, że kurs *Rosyjskiej literatury ustnej*³⁰ (który wykładałem w 1921 r.) będzie wykładać [...] Zielenin, którego [...] wybraliśmy [...]

²⁷ С. БЕРНШТЕЙН, *Трагическая страница из истории славянской филологии (30-е годы XX века)*, [w:] С.Б. БЕРНШТЕЙН, *Труды по истории славистики*, s. 49; Г. МАРКОВ, Т. СОЛОВЕЙ, *Этнографическое образование в Московском государственном университете (к 50-летию кафедры этнографии исторического факультета МГУ)*, „Советская этнография”1990, № 6, s. 80-81.

²⁸ С. АДОНЬЕВА, И. ВЕСЕЛОВА, *Фольклористика в Санкт-Петербургском-Ленинградском университете*, [w:] *Актуальные проблемы изучения и преподавания русской литературы: взгляд из России – взгляд из зарубежья: материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 190-летию кафедры истории русской литературы филологического факультета СПбГУ. Санкт-Петербург, 7-9 октября 2010 года*, red. А. Карпов, Санкт-Петербург 2010, s. 53-64.

²⁹ Tamże.

³⁰ Raczej: mówionej.

do wykładania materialnej etnografii (socha, łapcie, izba itp., w czym on czuje się mocny). Tym sposobem jest jasne, że mnie [...] wyrzucają z pomocą nowych osób³¹.

Sławista Samuił Bernsztejn zauważył, że wraz z restrukturyzacją Wydziału Nauk Społecznych w 1925 roku, kiedy to utworzono Wydział Językoznawstwa i Kultury Materialnej, wprawdzie rozpoczęto przygotowywanie nowych kadr sławistycznych, jednak głównie w zakresie historii, etnografii i lingwistyki. Mimo iż formalnie w ramach wydziału istniał Instytut Literacko-Lingwistyczny, to w jego skład wchodziło aż siedem cykli zajęć, np. cykl słowiański, germańsko-romański, bałtycko-fińsko-ugrofiński itd. Powodowało to znaczne ograniczenie liczby zajęć w ramach jednej specjalności, w praktyce sprowadzało się do promowania zajęć o charakterze językoznawczym lub zajęć praktycznych z danego języka kosztem literatury. Niejednokrotnie zdarzało się, że studenci mieli kontakt z tekstem literackim głównie na zajęciach praktycznych z dziedziny językoznawstwa³².

Lata 1927-1929 to czas intensywnego współcześniania tematyki prowadzonych zajęć. Uczeń Dżakow i Aleksiej Gorjainow zauważają, że

Przesunięcie badań w obszarze sławistyki na nowe tory rozpoczęło się już w latach 20-tych. Efektem tego była, przede wszystkim, zauważalna zmiana problematyki badawczej. Takiemu zwrotowi sprzyjały umocnienie się materializmu historycznego w charakterze podstawy metodologicznej badań, zakrojona na szeroką skalę publikacja dokumentów do historii stosunków międzynarodowych epoki nowożytnej i najnowszej, historii ruchów robotniczego i komunistycznego, pobyt w ZSRR działaczy partii komunistycznych krajów słowiańskich, z których wielu zajmowało się badaniem historii, sytuacji politycznej i ekonomicznej Słowiańszczyzny, zainteresowanie ze strony Partii Komunistycznej i państwa radzieckiego potrzebami przebywających w ZSRR Polaków, Bułgarów, przedstawicieli innych narodów południowo- i zachodniosłowiańskich³³.

Rozpoczęcie procesu współcześniania problematyki badawczej w obszarze badań nad Słowiańszczyzną było możliwe dzięki usuwaniu z uniwersytetów przedstawicieli przedrewolucyjnej profesury i blokowaniu dostępu „bezpartyjnym” do stanowisk akademickich. Tak się stało chociażby z jedyną aspirantką, zajmującą się historią literatury staroruskiej, podopieczną Warwary

³¹ M. ROBINSON, *Losy elity akademickiej*, s. 66; zob. С. РОСОВЕЦКИЙ, *Как коммунисты подчинили себе Академию наук или За что был репрессирован академик Владимир Петуц?*, „Взгляд” z 7 II 2013.

³² С. БЕРНШТЕЙН, *Советской славянской филологии 50 лет*, „Советское славяноведение” 1967, № 5, s. 83.

³³ А. ГОРЯИНОВ, В. ДЬЯКОВ, *Историческая славистика в дореволюционной России*.

Adrianowej-Pierietc, której ocena pozytywna (czwórka) z egzaminu z marksizmu, zmieniła się nagle w dwójkę, co pozbawiło ją stypendium i zmusiło do porzucenia kariery uniwersyteckiej. Uzasadnienie jednego z członków komisji brzmiało: „choć [aspirantka] formalnie odpowiedziała poprawnie na wszystkie pytania z marksizmu, to nie czuło się, aby podzielała ideologię marksistowską”. W taki sposób trzydziestu z czterdziestu aspirantów w 1927 roku nie zdało tegoż egzaminu³⁴.

Powodem usunięcia wielu uczonych-literaturoznawców z uczelni był często brak zgody z ich strony na dostosowanie swoich metod pracy do obowiązującej metodologii marksistowsko-leninowskiej. Mowa w tym miejscu oczywiście o tzw. kierunku socjologicznym w literaturoznawstwie, który pretendował do uznania marksizmu za swoją podstawę metodologiczną. Najogólniej rzecz ujmując, metoda ta sprowadzała się do głoszenia klasowego uwarunkowania ideologii, prostej zależności twórczości literackiej od stosunków ekonomicznych i klasowego pochodzenia pisarza, czyli ogólnie od tzw. pozaliterackich czynników³⁵. Doskonałą manifestacją tego typu dążeń było wygłoszenie w 1927 roku na zebraniu Leningradzkiego Towarzystwa Nauki i Wykładania Języka i Literatury odczytu programowego przez partyjnego specjalistę ds. pedagogiki szkolnej, niejakiego W. Krasnowa. Zaznaczył on w nim, na co powinien zwracać uwagę badacz i wykładowca literatury, analizując postać literacką. Na liście tej znalazły się m.in. narodowość, status klasowy bohatera, jego kondycja ekonomiczna, status rodzinny, warunki materialne, poglądy polityczne, ogólny światopogląd, przekonania religijne, stosunek do ojczyzny i inne³⁶.

Jednak literaturoznawstwo i historia literatury rosyjskiej nie zdążyły się rozwinąć w murach uniwersytetów nawet w takiej skromnej, upolitycznionej formie. Ostateczny kres tym dyscyplinom położył terror lat 1929-1931 (a także lat wcześniejszych), sprawa akademicka, agresywna walka władzy z popularnymi do niedawna formalistami³⁷. W potyczkach tych ucierpieli wybitni ro-

³⁴ M. ROBINSON, *Losy elity akademickiej*, s. 352-353. Usuwanie aspirantek z katedr wiąże Robinson dodatkowo ze zjawiskiem tzw. antyfeminizmu w społeczności akademickiej (tamże, s. 358).

³⁵ Е. ЦЕЛИКОВА, *Влияние марксистской-ленинского литературоведения на преподавание литературы в школе (первая половина XX в.)*, „Вестник БГУ” 2012, св, s. 130-131.

³⁶ *Сообщение о докладе В.А. Краснова на тему: «Анкета при изучении литературы», прочитанном на заседании Ленинградского общества изучения и преподавания языка и словесности*, „Родной язык в школе” 1927, № 4, s. 251.

³⁷ Е. ЦЕЛИКОВА, *Влияние марксистской-ленинского литературоведения*, s. 130.

syjscy literaturoznawcy, wśród nich Dmitrij Abramowicz, badacz literatury i języka ukraińskiego, który w wyniku oskarżeń o współpracę z tzw. monarchistycznym podziemiem kontrewolucyjnym w 1927 roku został skazany na 5 lat pozbawienia wolności. Wyrok odbył w obozie Sołowieckim. Powrócić do wykładania na uniwersytecie pozwolono mu dopiero w 1939 roku. Los pozostałych „niezaangażowanych politycznie” sławistów, szczególnie tych zajmujących się w swoich badaniach obszarem Słowiańszczyzny zachodniej i południowej, był podobny. Oskarżono ich o współpracę z wrogimi mocarstwami (dotyczyło to głównie tych, którzy utrzymywali kontakty z zagranicą, uczestniczyli w słynnym Kongresie Sławistów w 1929 roku w Pradze) i usunięto z uniwersytetów, wykreślając prowadzone przez nich zajęcia z programów nauczania³⁸. Wspomniany wcześniej Grigorij Ilinski nie był jednak tym faktem rozczarowany. Pisał w sierpniu 1930 roku do Borisa Lapunowa:

Przecież w ostatnich czasach wykładanie na uniwersytecie stało się prawdziwą męką i w rzeczywistości już dawno zmieniło się z naukowego laboratorium, którym powinno być z założenia, w najbardziej prymitywną i powierzchowną tresurę. Teraz, korzystając z [...] wolnego czasu, otrzymuję możliwość całkowitego oddania się działalności naukowej, która pozostaje jedyną pociechą w ciężkich dniach naszego życia³⁹.

Kulminacją represyjnej polityki władzy względem sławistów była całkowita likwidacja struktur akademickich, zawierających chociażby w nazwie którąkolwiek z nauk humanistycznych (miało to miejsce ostatecznie w 1931 roku). Literaturoznawstwo obszaru słowiańskiego, a także filologia słowiańska, będąca jego podstawą, pozostały bez jakiegokolwiek poparcia w sferze ideologii i polityki tak ważnej w warunkach państwa totalitarnego. Potencjał literaturoznawstwa zostanie odkryty na nowo dopiero wraz z końcem drugiej wojny światowej⁴⁰.

BIBLIOGRAFIA

ROBINSON M.: *Losy elity akademickiej. Rosyjska sławistyka od 1917 roku do początku lat 30*, przeł. M. Skarżyński, Warszawa 2014.

SOBOL A.: *Programy nauczania historii w szkołach wyższych w Rosji bolszewickiej (1917-1932)*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 12(2014), z. 7, s. 119-136.

³⁸ С. РОМАНЕНКО, *Советская югославистика*.

³⁹ M. ROBINSON, *Losy elity akademickiej*, s. 365.

⁴⁰ Л. АРЖАКОВА, *Кафедра истории славянских и балканских стран*, [w:] *Исторический факультет Санкт-Петербургского университета. 1934-2004: Очерк истории*, red. А. Дворниченко. Санкт-Петербург 2004, s. 262-272.

- STACHOWSKI M.: *Marr i maryzm*, „LingVaria” 2013, nr 2, s. 249-271.
- URBAŃCZYK S.: *Sytuacja slawistyki na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Slawistyka na przełomie XIX i XX wieku*, red. M. Basaj, S. Urbańczyk, Wrocław 1990, s. 10, 14.
- АВТОНОМОВА Н., ГАСПАРОВ М.: *Якобсон, славистика и евразийство: две конъюнктуры, 1929-1953*, НЛО 1997, № 23.
- АДОНЬЕВА С., ВЕСЕЛОВА И.: *Фольклористика в Санкт-Петербургском-Ленинградском университете*, [w:] *Актуальные проблемы изучения и преподавания русской литературы: взгляд из России – взгляд из зарубежья: материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 190-летию кафедры истории русской литературы филологического факультета СПбГУ. Санкт-Петербург, 7-9 октября 2010 года*, red. А. Карпов, Санкт-Петербург 2010, s. 53-64.
- АЛПАТОВ В.: *Филологи и революция*, „НЛО” 2002, № 53, s. 199-216.
- АРЖАКОВА Л.: *Кафедра истории славянских и балканских стран*, [w:] *Исторический факультет Санкт-Петербургского университета. 1934-2004: Очерк истории*, red. А. Дворниченко. Санкт-Петербург 2004, s. 262-272.
- БЕРНШТЕЙН С.: *150-летие образования кафедр славянской филологии*, [w:] С.Б. БЕРНШТЕЙН, *Труды по истории славистики*, red. Ю. Достал, Москва 2011, s. 16.
- БЕРНШТЕЙН С.: *Советской славянской филологии 50 лет*, „Советское славяноведение” 1967, № 5, s. 83.
- БЕРНШТЕЙН С.: *Трагическая страница из истории славянской филологии (30-е годы XX века)*, [w:] С.Б. БЕРНШТЕЙН, *Труды по истории славистики*, s. 49.
- ВЕСЕЛОВА А.: *Профессор и беллетрист*, [w:] *Новодворский В. (Сиповский В. В.) Романы*, Санкт-Петербург 2004, s. 5-38.
- ВОЙТЕХОВСКАЯ М.: *Вопросы российского образования в идеологии либеральной ответственности конца XIX-начала XX веков*, „Вестник ТГПУ” 4(2004), s. 56-57.
- ГОРЯИНОВ А., ДЬЯКОВ В.: *Историческая славистика в дореволюционной России, СССР, ГДР, ФРГ, Франции, Англии и США*, [w:] *Историография истории южных и западных славян*, Москва 1987.
- ДЬЯКОВ В.: *Важнейшие черты развития славяноведения в 1918-1939*, [w:] *Słowianoznawstwo w okresie międzywojennym 1918-1939*, red. M. Basaj, S. Urbańczyk, Wrocław 1989.
- ЗЛЫДНЕВ В.: *Изучение зарубежных славянских литератур в Советском Союзе (1917-1967 гг.)*, „Советское славяноведение” 1967, № 5.
- КАЗАКОВА-АПКАРИМОВА Е.: *Литература и история: особенности преподавания в прошлом и сегодня*, „Филологический класс” 2002, № 4, s. 75-78.
- МАРКОВ Г., СОЛОВЕЙ Т.: *Этнографическое образование в Московском государственном университете (к 50-летию кафедры этнографии исторического факультета МГУ)*, „Советская этнография” 1990, № 6.
- НАЗАРЕВСКИЙ А.: *Из далекого и недавнего прошлого*, [w:] *Воспоминания о Николае Каллиниковиче Гудзии*, Москва 1968.
- Обозрение преподавания на Историко-филологическом факультете Императорского Петроградского университета в осеннем полугодии 1916 года и в весеннем полугодии 1917 года*, Петроград 1916.
- Обозрение преподавания наук на Историко-филологическом факультете Петроградского университета в осеннем полугодии 1918 года и в весеннем полугодии 1919 года*, Петроград 1918.
- ОСТРОВИТЯНОВ К.: *Организация науки в первые годы Советской власти (1917–1925)*, Ленинград 1968.

ПЕРКОВСКАЯ Г.: *Развитие исторического образования в университетах России во второй половине XVIII-начале XX в.*, Ставрополь 2005, s. 151-155.

Преподавательский состав Факультета общественных наук Петроградского государственного университета, утвержденный 1921-22 уч. г. Главпрофобротом и гос. учен. советом, [w:] *ОА СПбГУ. Ф.1. Оп. о/к 1917-41. Д. Личный состав профессоров и преподавателей Петроградского университета с 20 марта 1921 года. Л. 25-30.*

РОМАНЕНКО С.: *Советская югославистика: между славяноведением и поисками „Средней Европы”*, НЛО 2009, № 97.

РОСОВЕЦКИЙ С.: *Как коммунисты подчинили себе Академию наук или За что был репрессирован академик Владимир Перетц?*, „Взгляд” z 7 II 2013.

САФРАЗЯН Н.: *Становление марксистско-ленинского гуманитарного образования в Московском университете (октябрь 1917-1925 г.)*, Москва 1987, s. 51-52.

СИВЕРЦЕВА Н.: *Высшая школа России: особенности послереволюционной реформы*, „Социс” 1994, № 3.

Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян, ред. Д. Марков, В. Дьяков, Москва 1988.

Сообщение о докладе В.А. Краснова на тему: «Анкета при изучении литературы», прочитанном на заседании Ленинградского общества изучения и преподавания языка и словесности, „Родной язык в школе” 1927, № 4.

ЦЕЛИКОВА Е.: *Влияние марксистской-ленинской литературоведения на преподавание литературы в школе (первая половина XX в.)*, „Вестник БГУ” 2012, св.

ШАНОВА З.: *Славистика в Петербургском университете*, [w:] *II Славистические чтения памяти проф. П.А. Дмитриева и проф. Г.И. Сафронова*, Санкт-Петербург 2001, s. 203-210.

OD ROZKWITU DO KRYZYSU
LITERATURY SŁOWIAŃSKIE W PROGRAMACH NAUCZANIA
ROSYJSKICH I RADZIECKICH UNIWERSYTETÓW
PRZEŁOMU XIX I XX WIEKU

Streszczenie

Artykuł porusza problem miejsca literatur słowiańskich w systemie kształcenia akademickiego Imperium Rosyjskiego i Rosji bolszewickiej (1907-1931). W artykule omówiono zmiany, które zaszły w programach nauczania uniwersytetów rosyjskich w przełomowym dla kraju okresie, przyczyny (ideologiczne, metodologiczne, systemowe) wprowadzenia reformy programowej oraz kierunek, w którym zmierzały nauki humanistyczne (w tym badania nad historią literatur słowiańskich i filologie słowiańskie) pod rządami bolszewików.

ОТ РАЗВИТИЯ ДО КРИЗИСА
СЛАВЯНСКИЕ ЛИТЕРАТУРЫ В ПРОГРАММАХ ОБУЧЕНИЯ
РОССИЙСКИХ И СОВЕТСКИХ ВУЗОВ
ПЕРЕЛОМА XIX И XX ВЕКОВ

Резюме

В статье обсуждается вопрос места славянских литератур в системе высшего образования Российской Империи и большевистской России (1907-1931). В статье анализируется процесс изменения программ обучения российских университетов во время крупных для страны перемен, идеологические, методологические, системные причины введения реформы гуманитарного образования, а также положение гуманитарных наук (в том числе исследований славянских литератур и славянской филологии) при диктатуре большевистского государства.

FROM THE RISE TO THE CRISIS
SLAVIC LITERATURE
IN THE CURRICULUM OF RUSSIAN AND SOVIET UNIVERSITIES
IN THE LATE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURY

Summary

The article tackles the problem of Slavic literature's place in the academic education system of the Russian empire and Soviet Russia (1907-1931). The article discusses the changes in the curriculum of the Russian universities during the turning point in the Russian history, the reasons (ideological, methodological and systemic) for curricular reform and the direction in which arts were moving (including research on the history of Slavonic literature and Slavonic philology) under the rule of the Bolsheviks.

Słowa kluczowe: edukacja; programy nauczania; literatury słowiańskie; slawistyka; reforma edukacji.

Ключевые слова: образование; программы обучения; славянские литературы; славистика; реформа образования.

Key words: education; curriculum; Slavic literature's; Slavic studies; education reform.